

Jakub Gałęziowski

[Uniwersytet Warszawski]

 <https://orcid.org/0000-0003-1595-4598>

Trzeci cykl Seminariów Historii Mówionej

DOI: 10.26774/wrhm.438

Trzeci cykl Seminariów Historii Mówionej odbył się w roku akademickim 2024/2025. Do grona organizatorów wydarzenia – obok Polskiego Towarzystwa Historii Mówionej (PTHM) i Archiwum Danych Jakościowych przy Instytucie Filozofii i Socjologii PAN (IFiS PAN) – dołączyła Komisja Historii Mówionej przy Komitecie Nauk Historycznych PAN. Podobnie jak w dwóch poprzednich edycjach seminaria charakteryzowała duża różnorodność tematyczna oraz bogactwo zastosowanych podejść metodologicznych. Przedstawiciele różnych dyscyplin nauk humanistycznych i społecznych dzielili się swoimi materiałami badawczymi, odsłaniając przed nami kulisy własnego warsztatu.

Jako pierwsza swój wywiad zaprezentowała Danuta Życzyńska-Giołek z IFiS PAN, prowadząca badania socjologiczne na temat tzw. emerytur groszowych – świadczeń pobieranych przez osoby urodzone po 1948 r. z powszechnego systemu emerytalnego w kwocie niższej niż wysokość najniższej gwarantowanej przepisami emerytury. Zjawisko to dotyczy głównie osób, które nie posiadały lub nie mogły udokumentować odpowiednio długiego stażu ubezpieczeniowego. Omawiane wywiady, pochodzące z kolekcji liczącej 46 rozmów, nie miały charakteru biograficznego i opierały się na wcześniej opracowanych przez zespół badawczy dyspozycjach. Obok pytań o aktualną sytuację życiową, opinie dotyczące systemu emerytalnego i postulaty jego zmian zawierały jednak także element biograficzny – prośbę o opowiedzenie historii życia. Analizie poddano dwie transkrypcje: rozmowę z panią B., która ze względu na opiekę nad dziećmi i problemy zdrowotne otrzymuje emeryturę w wysokości nieco ponad tysiąc złotych, oraz z panem S. – m.in. byłym przedsiębiorcą, który po upadku prowadzonego biznesu na przełomie lat 80. i 90. XX w. doświadczył wieloletniego kryzysu bezdomności.

Podczas drugiego spotkania, dzięki wywiadowi Karoliny Domańskiej, poznaliśmy fenomen fascynacji amerykańską koszykówką w Polsce lat 90. XX w. Celem jej projektu magisterskiego realizowanego na Wydziale Historycznym Uniwersytetu Jagiellońskiego było rozpoznanie tego zjawiska wśród polskiej młodzieży w kontekście przemian ustrojowych i gospodarczych oraz wpływu kultury amerykańskiej i konsumpcjonizmu na styl życia młodych Polaków. Badaczka przeprowadziła 35 wywiadów z osobami urodzonymi w latach 1974–1985, z których niemal połowa odbyła się zdalnie z powodu pandemii COVID-19. Analizowany wywiad z młodym mężczyzną – podobnie jak pozostałe w projekcie – stanowił test nowej metody prowadzenia wywiadów historycznych, opracowanej przez interdyscyplinarny zespół złożony z historyków i psychologów. Nagranie składało się z pięciu części o łącznej długości trzech godzin. Z metodologicznego punktu widzenia stanowiło interesujący przykład realizacji wywiadu w ramach historii mówionej z przedstawicielami pokolenia przełomu lat 70. i 80., którzy często – nie z powodu restrykcji pandemicznych, lecz stylu życia – odmawiali spotkań w domach, preferując kawiarnie lub rozmowy online.

W listopadzie 2024 r. Monika Szewczyk przybliżyła nam świat Romów, prezentując wywiad przeprowadzony w ramach projektu dotyczącego Strajku Kobiet, realizowanego w Instytucie Socjologii Uniwersytetu Jagiellońskiego. Choć tematem rozmowy był udział rozmówcy w strajku, jego romskie pochodzenie i złożona tożsamość zdominowały dyskusję. Analizę poprzedziła refleksja nad specyfiką historii mówionej Romów, w tym nad sytuacją, gdy badaczka jest jednocześnie członkinią badanej społeczności. Dyskutowaliśmy o zaletach i ograniczeniach takiej sytuacji oraz o wpływie osoby prowadzącej na przebieg rozmowy. Bohaterem wywiadu był 23-letni Kamil, w połowie Rom, w połowie Ślązak, który wiele opowiadał o swojej tożsamości oraz działalności na rzecz społeczności romskiej w Polsce.

Tuż przed Bożym Narodzeniem 2024 r. przenieśliśmy się do Gdańska, skąd pochodzą Christiana Herbasch i Urszula Masa – rozmówczynie Andrzeja Hoji, które w obszernych wywiadach biograficznych opowiedziały mu o swoim życiu i gdańskiej tożsamości. Oba wywiady pochodzą z kolekcji „Gdańszczanie”, stanowiącej część Gdańskiego Archiwum Historii Mówionej, działającego przy Muzeum Gdańska od 2018 r. Dotychczas zarejestrowano ponad 30 rozmów z osobami urodzonymi w Wolnym Mieście Gdańsku, z których dwie analizowaliśmy podczas spotkania. W relacjach obu rozmówczyń, urodzonych w 1935 r., mogliśmy dostrzec różne sposoby opowiadania o tożsamości i doświadczeniach charakterystycznych dla powojennych gdańszczan i gdańszczanek. Ich narracje ukazywały wpływ miejsca urodzenia, pochodzenia rodziców oraz wojennych losów rodzin na pielęgnowanie tożsamości i stosunek do polskości.

Bohaterem styczniowego spotkania był Jacek Jakubiec – pracownik naukowy, działacz „Solidarności” i ekologiczny aktywista z Jeleniej Góry. Wywiad z nim przeprowadził Marek Szajda w ramach projektu Ośrodka „Pamięć i Przyszłość” / Centrum Historii Zajezdnia pt. „Klęska ekologiczna w Sudetach Zachodnich a rodziny świadomości ekologicznej w Polsce w latach 80. xx w.”. Obok kwerend archiwalnych udokumentowanych zostało 30 wywiadów z osobami zaangażowanymi w działalność proekologiczną lub bezpośrednio związanych z tzw. „klęską ekologiczną” regionu. Relacja Jakubca stanowiła przykład wywiadu z osobą łączącą działalność opozycyjną w PRL-u z wczesnym ruchem ekologicznym.

W lutym 2025 r. poznaliśmy projekt „Świadectwa wojny / U-CORE”, realizowany przez konsorcjum naukowe z udziałem zespołu IFIS PAN kierowanego przez Annę Wyłęgałę. Celem projektu jest zapis ukraińskiego doświadczenia rosyjskiej pełnoskalowej agresji. Analizie poddano dwa wywiady z tą samą uchodźczynią, przeprowadzone w marcu 2023 r. i październiku 2024 r. w Gdańsku. Rozmowy, zarejestrowane w języku ukraińskim, udostępnione były wraz z tłumaczeniami na język polski. Spotkanie stało się okazją do rozmowy o etyce nagrywania relacji w czasie trwającego konfliktu oraz o badaniach longitudinalnych.

W kwietniu 2025 r. odbyły się natomiast dwa spotkania. Na pierwszym Agata Dudek, magistrantka etnologii i antropologii kulturowej na Uniwersytecie Warszawskim, zaprezentowała wywiad dotyczący przemian polskiego autostopu od czasów PRL-u do dziś. Jej rozmówcą był Tomasz Rakowski, antropolog, który rozpoczął podróże autostopowe w latach 90. XX w. Uczestnicy analizowali jednak wywiad zanonimizowany. Dla samego rozmówcy była to wyjątkowa sytuacja: mógł wysłuchać analizy wywiadu, którego sam udzielił.

Drugie kwietniowe spotkanie poświęcone było wywiadowi zrealizowanemu w ramach projektu doktorskiego Katarzyny Szarli, badającej na Wydziale Historii Uniwersytetu Warszawskiego historię epidemii HIV/AIDS w Polsce (w latach 1981–1999). Jej projekt koncentruje się na codziennych doświadczeniach osób żyjących z HIV/AIDS oraz na przemianach społecznych i kulturowych okresu transformacji. Rozmówcą był lekarz, profesor nauk medycznych, od 1990 r. kierujący Centrum Diagnostyki i Terapii AIDS przy Wojewódzkim Szpitalu Zakaźnym w Warszawie. Wywiad miał charakter ekspercki i prowadzony był przez historyczkę oraz lekarzkę, co znacząco wpłynęło na jego przebieg.

Podczas ostatniego spotkania cyklu powróciliśmy na Dolny Śląsk, do Wrocławia, gdzie Kamil Borecki prowadzi badania nad strajkiem solidarnościowym z sierpnia 1980 r. Nagrywa zarówno opozycjonistów przedsierpniowych, jak i robotników z różnych zakładów. Podczas seminarium analizowaliśmy relację pracownika Stoczni Rzędziej we Wrocławiu – spawacza kadłubów, który był jednym z liderów zakładowego strajku, a później działaczem „Solidarności”.

Podsumowując dziewięć spotkań z minionego roku, należy podkreślić ogromną różnorodność tematów i metod badawczych. Jednym z najczęściej powracających wątków była kwestia anonimizacji relacji – szczególnie istotna w badaniach naukowych – oraz wyzwania etyczne związane z pracą z osobami doświadczonymi ubóstwem, chorobą czy należącymi do mniejszości narodowych i etnicznych.

Zapraszamy do udziału w kolejnym cyklu seminariów w nowym roku akademickim 2025/2026, które odbędą się w nieco zmienionej formule. Spotkania zaplanowano w kilku miastach, by ułatwić uczestnictwo osobom mieszkającym w innych ośrodkach. Nowy cykl zainaugurowaliśmy w dotychczasowej lokalizacji, warszawskim Pałacu Staszica, gdzie w październiku analizowaliśmy wywiad z panią Różą Karwowską, przeprowadzony w Cieszynie przez Jolantę Epstein w ramach projektu „Czechosłowacko-polskie sieci akademickie podczas zimnej wojny – między wielką polityką a strategiami indywidualnymi”. Poza Warszawą, kolejne spotkania odbędą się także we Wrocławiu, Gdańsku, Łodzi, Krakowie i Lublinie. Harmonogram nowego cyklu znajduje się na stronie internetowej PTHM. Zachęcamy także do śledzenia informacji na profilu facebookowym stowarzyszenia oraz do zapisania się do grupy mailingowej Seminariów Historii Mówionej poprzez wysłanie zgłoszenia na adres: seminariumoralhistory@gmail.com.